

Nářečí, kriticky ohrožený jev, se představí na výstavě ve Slováckém muzeu

Rozumíte řeči svých prarodičů nebo přátel a známých z jiných koutů naší země, mluví-li nářečím, a rozumějí oni vám? Zajímá vás, jak odlišná jsou naše nářečí? Na výstavě *Kriticky ohrožené jevy našich nářečí* se dozvíte mnoho zajímavého o běžném životě našich předků a o slovech, která je provázela při různých činnostech a příležitostech. Mnozí k vám promluví i prostřednictvím starých archivních zvukových záznamů dostupných na audiomapě. K prvotnímu setkání s nářečími vybízí vernisáž, která se koná ve čtvrtek 2. února v 17 hodin. Poslední slovo výstava dostane 30. dubna.

Ústup nářečí a jejich postupný zánik je proces, jemuž nelze zabránit. Děje se tak působením řady faktorů, kdy se z každodenní běžné mluvy vytrácejí jednotlivá slova i celé skupiny slov. Slova, která jsme mohli ještě nedávno slyšet od našich prarodičů, s jejich odchodem nenávratně mizí. Počátky stírání nářečních diferencí můžeme hledat už při transformaci venkova, k níž přispěly zejména kolektivizace zemědělství v 50. letech 20. století a vyliďňování vesnic v důsledku stěhování obyvatel za prací. Narůstající vzdělanost, masivní působení sdělovacích prostředků, cestování, setkávání se s jinými kulturami – to vše přispívá ke stírání odlišností v naší mluvě. Lidé, kteří mají o svou mateřštinu opravdový zájem, často s obavami sledují, jak řeč jejich rodičů a prarodičů upadá v zapomnění. Jak se tedy zachovat? Jak tento problém vyřešit? Nářečí je třeba zaznamenávat, popisovat, vědecky zpracovávat a jako unikátní kulturní nehmotné dědictví uchovávat pro další generace.

„Téměř výhradně používala nářečí v každodenním životě ještě generace narozená koncem 19. a počátkem 20. století, jejíž mluvu se naštěstí podařilo zachytit soustavnými výzkumy dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, které probíhaly již od konce 40. let 20. století. Výsledky celouzemního terénního výzkumu uskutečněného na přelomu 60. a 70. let publikovali dialektologové v šesti svazcích unikátního Českého jazykového atlasu, vycházejícího v letech 1992–2011. Atlas, obsahující zhruba 25 000 nářečních slov a slovních forem, je dostupný pro zájemce i na internetu (PDF <https://cja.ujc.cas.cz/> či HTML verze <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/>) a uvidí jej i na výstavě,“ popisuje PhDr. Martina Ireinová, Ph.D., z dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky. *„Tím však práce na výzkumu nářečí zdaleka nekončí, naopak nové technologie umožňují nové možnosti přiblížení dialektů českého jazyka široké veřejnosti a zachycení vývoje a zanikání nářečních slov. V tomto směru nám jde dnešní svět a technické vymoženosti s ním spojené, naproti. Díky spolupráci s Katedrou geoinformatiky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci jsme vytvořili programy, s jejichž pomocí vznikly nové, vizuálně atraktivní nářeční mapy. Náš společný projekt „Nářečí českého jazyka interaktivně. Dokumentace a zpřístupnění mizejícího jazykového dědictví jako nedílné součásti regionálních identit“ finančně podpořilo v letech 2020–2022 Ministerstvo kultury v programu NAKI II,“* doplňuje Martina Ireinová.

Nynějšími výzkumy se potvrzuje, že mládež již mnohá, dříve běžná nářeční slova nezná nebo je zná jen z doslechu, např. *pidravý* ‚šilhavý‘; *čučka* ‚čočka‘; *bohdál* ‚čáp‘; *turkyň* ‚kukuřice‘; *hafera* ‚borůvka‘. Některé nářeční výrazy se naopak uchovávají v mluvě mladé generace i dnes, např. v jižních Čechách *chvátat* ‚pospíchat‘, *ježky* ‚plody lopuchu‘, na Moravě *píják* ‚klíště‘, *gatě* ‚kalhoty‘, *trnka* ‚švestka‘, ve Slezsku *synek* ‚chlapec‘ a *kobzol* ‚brambor‘. Bohatství a rozmanitost našich nářečí představuje tato výstava, jež se koná u příležitosti 70. výročí existence dialektologického oddělení v Brně.

Čelné místo mezi exponáty výstavy, které návštěvníci uvidí, tvoří mapy zobrazující nejen nářeční jevy ustupující a zanikající, ale i jevy stále živé. Komplet 40 nářečních map, vytvořených na základě dat z *Dotazníku pro výzkum českých nářečí* z přelomu 60. a 70. letech 20. století pomocí nového znakového klíče, je rozčleněn do tří tematických celků vztahujících se ke každodennímu životu venkovského člověka: „Lidské tělo a zdraví“, „Jídlo a kuchyně“, „Hospodářství, chov, zemědělství“.

Jak se naše nářečí změnila během uplynulých 50 let, ilustrují unikátní zvukové záznamy nářečních promluv s výraznými a zajímavými jazykovými rysy. Na interaktivních dotykových obrazovkách s mapami si tak návštěvníci mohou poslechnout záznamy staré několik desítek let, ale i respondenty nových výzkumů.

„Výstavu doplňují i informace o historii dialektologického oddělení, o jeho významných projektech a způsobech zpracování nářečního materiálu. Součástí prezentace je i audioprůvodce, který si mohou návštěvníci pohodlně načíst pomocí svých mobilních telefonů. Ve výstavním sále jsou k vidění rovněž televizní animace s obrazovým materiálem, který dokládá, že s nářečím se můžeme setkat také v knihách, filmech, televizních reklamách, na plakátech, billboardech a jinde. Příchozí si tak odnesou všestrannou audiovizuální zkušenost s nářečím českého jazyka a poznají ustupující i dosud živé formy nářečí,“ zmiňuje Mgr. Marta Kondrová, etnografka Slováckého muzea.

„Nejen žákům a studentům jsou určeny edukační materiály a nářeční kvízy, množství informací je možné si rozšířit po návštěvě výstavy prostřednictvím webových stránek www.ceskanareci.cz. K výstavě jsou připraveny i speciální edukační programy, které hravou formou seznámí s dialektem ty nejmenší děti prvního stupně ZŠ i žáky a studenty vyšších ročníků ZŠ a středních škol a gymnázií,“ dodává Marta Kondrová a odkazuje na webové stránky muzea, kde si mohou učitelé programy pro své žáky objednat.

Pro výstavu, kterou pořádá Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR a Katedra geoinformatiky Univerzity Palackého v Olomouci, si samotní autoři z dialektologického oddělení připravili tři komentované prohlídky výstavy spojené s přednáškami (8. 2., 1. 3. a 14. 4.) na zajímavá témata. Široká veřejnost se tak může přesvědčit, že mnozí používáme nářeční výrazy, aniž si to možná uvědomujeme.

Bližší informace: Mgr. Marta Kondrová, vedoucí etnografického oddělení Slováckého muzea

mobil: +420 734 282 558

e-mail: marta.kondrova@slovackemuzeum.cz

www.slovackemuzeum.cz, www.facebook.com/slovackemuzeum

Slovácké muzeum
v Uherském Hradišti,
příspěvková organizace
Smetanovy sady 179,
686 01 Uherské Hradiště

IČO: 00092126
DIČ: CZ00092126
bankovní spojení: KB
2030721/0100

tel: +420 572 551 370 /
+ 420 572 556 556
info@slovackemuzeum.cz
slovackemuzeum.cz

KONTAKT PRO MÉDIA
Ing. Petra Bubeníková
petra.bubenikova@slovackemuzeum.cz
+420 774 124 027